

Əhməd Ağaoğlunun xatirələrində Ziya Göyaltın bədi-sənədli obrazı

Aysel Əfəndiyeva
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: aysel.efendiyeva92@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4319-1655

Annotasiya. Ə.Ağaoğlunun yazılı irsinin mühüm bir qismini Türk dünyasının böyük simaları barədə xatirələr təşkil edir. Bu baxımdan, onun "Ziya Göyaltı dair bəzi xatirələrım" adlı yazısı bu böyük millətəpərvər, filosof, şair, ictimai xadimin bədi-sənədli obrazını canlandırması ilə diqqəti cəlb edir. Bu məqalədə həmin xatirələr ilk dəfə olaraq təhlilə cəlb edilib, dəyərləndirilir.

Sözəgədən əsər Ziya Göyaltın vəfatının ildönümü münasibəti ilə "Cümhuriyyət" qəzetində dərc olunmuşdur. Xatirələrdə böyük mütəfəkkirin ictimai-siyasi, fəlsəfi görüşləri, xarakteri haqqında yazılanlar müəllifin onunla son dərəcə yaxın münasibətlərinin və şəxsiyyətinə verdiyi yüksək dəyərini ifadəsədir.

Məqalədə belə bir yekun qənaət ifadə olunur ki, Ə.Ağaoğlunun haqqında bəhs edilən əsəri Ziya Göyaltın obrazını fərqli yönələri ilə gözümüzə qarşıda canlandırırsa, digər tərəfdən də xatirə müəllifinin dünyagörüşü, məsləhətləri ilə münasibətləri haqqında təsəvvürlərimizi dolğunlaşdırır.

Açar sözlər: "Cümhuriyyət" qəzeti, Ziya Göyaltı, mühacirət ədəbiyyatı, xatirələr, bədi-sənədli obraz

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 10.05.2024; qəbul edilib – 20.05.2024

Literary-documentary image of Ziya Göyaltı in the memories of Ahmet Ağaoğlu

Aysel Efendiyeva
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS
E-mail: aysel.efendiyeva92@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4319-1655

Abstract. Memories about the great figures of the Turkic world constitute an important part of A.Agaoglu's written heritage. From this point of view, his article "Some of my memories about Ziya Göyaltı" attracts attention with animation the literary-documentary image of this great nationalist, philosopher, poet, public figure. In this article, these memories are analyzed and evaluated for the first time.

The work we are talking about was published in "Jumhuriyet" newspaper on the occasion of Ziya Göyaltı's death anniversary. What is written in the memories about the great thinker's socio-political, philosophical views and character is an expression of the author's extremely close relationship with him and the high value that he gives to his personality.

The article concludes that the work of A.Agaoglu, which we are talking about, on the one hand, revives the image of Ziya Göyaltı in front of our eyes with different aspects, on the other hand, the memoir fills our imaginations about the author's worldview and relations with colleagues.

Keywords: "Jumhuriyet" newspaper, Ziya Göyaltı, immigration literature, memories, literary-documentary image

Article history: received – 10.05.2024; accepted – 20.05.2024

Giriş / Introduction

Ə.Ağaoğlunun yazılı irsinin mühüm bir qismini Türk dünyasının böyük simaları barədə xatirələr təşkil edir. Bu baxımdan, onun "Ziya Göyaltı dair bəzi xatirələrım" adlı yazısı böyük millətəpərvər, filosof, şair, ictimai xadim Ziya Göyaltın bədi-sənədli obrazını canlandırması ilə diqqəti cəlb edir. Bu məqalədə həmin xatirələr ilk dəfə olaraq təhlilə cəlb edilib, dəyərləndirilir.

Əsas hissə / Main Part

Ə.Ağaoğlunun Ziya Göyaltın vəfatının ildönümü münasibəti ilə yazdığı və "Cümhuriyyət" qəzetində dərc edilmiş "Ziya Göyaltı dair bəzi xatirələrım" [1] adlı əsəri həmcə böyük olmasa da, məzmun etibarı ilə diqqətəlayiqdir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Ə.Ağaoğlunun "Türk yurdu" dərgisində (cild 1, sayı 3, dekabr 1924, s.163-191) dərc etdiyi "Ziya Göyaltı bəy" adlı irihəcmli bioqrafik məqaləsini prof.dr. Rəmzi Dəmir latın əlifbasına transfoneliterasiya etmiş, bəzi terminlərlə bağlı şərhlər vermiş, əsərin rahat oxunması üçün iç-başlıqlara bölmüş, "Ön söz" yazmış və "Ziya Göyaltı, türk düşüncə tarixindəki yeri" [2] adı ilə nəşr etdirmişdir. Rəmzi Dəmir "Ön söz"də kitabı yeni nəsil oxucularını türk düşüncə tarixi ilə maraqlandırmaq, tanış etmək məqsədilə hazırladığını vurğulayır. O, yazır: "Bu günə dəyin Ziya Göyaltı (1876-1924) ilə ilgili bir çox bioqrafik qələmə alındı; ancaq bunlar arasında özəlliklə üç dənəsinin, yəni Əhməd Ağaoğlu, Emin Ərişiril və Hilmi Ziya Ülkənin bioqrafiyalarının fərqli bir yeri vardır, çünki onlar ustadı çox daha yaxından tanıma fürsətinə nail olmuşlardır" [2, s.7].

Ə.Ağaoğlunun yuxarıda haqqında bəhs etdiyimiz məqaləsini oxuduqca da müəllifin Ziya Göyaltı nə qədər yaxından tanıdığını, ona necə böyük dəyər verdiyinin şahidi oluruq. Eyni zamanda, Malta sürgünündən övladlarına yazdığı məktublarından [3] da Ziyanın Ə.Ağaoğlunun həyatında önəmli yer tutduğunu, onun üçün əziz olduğunu anlarıq.

Xatirə müəllifi Ziya Göyaltı Türkiyəyə mühacirətinin ilk ilində tanış olduğunu, ilk dəfədən alarında dərin və qırılmaz əlaqə yarandığını, daima bir yerdə çalışdığını qeyd edir. O, yazır: "Gündüzləri Darülfünunda, "Türk yurdu"nda və axşamları da ya Türk Ocağında və ya evlərimizdə birləşirdi. Mütərəkdən sonra isə gərək Malta əsarəti zamanında və gərək Ankarada bir-birimizdən ayrılmazdıq. Bu sıx əlaqə mənə Ziya Göyaltı, onun dış və iç yüzünü hər kəsdən fazla görmək imkanını verdi.

Ziya qafası, zəkası və təfəkkür tərzı etibarilə tam bir avropalı yaşayış tərzı, mişvari (burada: görünüş – A.Ə.) etibarilə bir şərqli idi" [1, s.3].

Ə.Ağaoğlu qəhrəmanın obrazını o qədər məhəbbətlə, məharətlə təsvir edir, elə müqayisələr aparır, elə kəlmələr seçir ki, oxucuda Ziya Göyaltı şəxsiyyəti ilə bağlı xoş təsəvvürlər formalaşır. Ziya Göyaltı Osmanlının Əhməd Rəfiq və Cəvdət Paşalar kimi, Midhət Əfəndi, Şəmsəddin Sami, Əmrullah Əfəndilər kimi ensiklopedik zəkalarla özünü yetişdirmişdir, lakin onlar kimi "yalnız təqlidçi, yalnız nəqlçi deyildi", o, "eyni zamanda yaradıcı idi. Gah türk dili, şeiri, gah tarixi, hüququ və gah da dinilə məşğul olur, bu sahələr ətrafında münaqişələr açaraq, türk ziyalılarını düşünməyə,

161